

M. ERSAN & M. ALİCAN, *Selçukluları Yeniden Keşfetmek, Büyük Selçuklular, İstanbul, 2012, Timaş Yayınları, 254 sayfa.*
ISBN: 9786050800845

Gizem MUSUL*

1040-1157 yılları arasında hüküm süren Büyük Selçuklular, en güçlü oldukları dönemde Harezm, Horasan, İran, Irak, Suriye, Arap Yarımadası ve Anadolu'nun büyük bir kısmına ege-men olmayı başarmış bir Türk devletidir. Sınırları doğuda Balkaş ve Issık Gölleri; batıda Ege ve Akdeniz sahilleri; kuzeyde Aral Gölü, Hazar Denizi, Kafkasya ve güneyde Arabistan dâhil olmak üzere Umman Denizi'ne kadar ulaşıyordu. Selçuklu tarihi, Ortadoğu'nun her bölgesine nüfuz eden bir siyasal iradenin, Asya ile Avrupa arasında bir köprü olarak yüzyıllar boyunca Bizanslılar tarafından kontrol edilen Anadolu Yarımadası'nın adım adım Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılmasıyla sonuçlanan bir ileri hamlenin tarihidir. Ayrıca tarihin en büyük imparatorluğu olan Roma İmparatorluğunun, büyük bir gürültüyle tarih sahnesinden çekilişinin koşullarını hazırlayan bir süreçtir. Eser *Selçukluları Yeniden Keşfetmek* başlığı ile Mehmet Ersan ve Mustafa Alican tarafından 2012 yılında yayınlanmış, el kitabı niteliğinde bir çalışmadır. Bu çalışma modern Türk insanının sosyal, siyasal, dinsel ve ekonomik anlamda yeni bakış açıları üretebilmesi için başvurması gereken, tarihsel varoluşun, Büyük Selçuklular Dönemi'nin tarihini içermektedir.

Siyasal Tarih (21-163) başlıklı ilk bölüm yedi alt başlıkta incelenmiştir. *Selçukluların Kökeni ve Tarih Sahnesine Çıkışları* (23-29) adlı birinci alt başlıkta, Selçukluların mensup olduğu Oğuzlar, Dukak'ın ve oğlu Selçuk Bey'in Oğuz Yabgu devletindeki konumları, Selçuk Bey'in Cend yöresine göçünün nedeni, Selçuk Bey ve maiyetinin Müslüman oluşu, Selçukluların tarih sahnesine çıktığı dönemde bölgenin siyasi haritası ve Selçuk Bey'in sosyo-kültürel mirası üzerine bilgiler aktarılmıştır. İkinci alt başlık olan *Büyük Selçuklu Devleti'nin Oluşumu*'nda (30-42) ise Büyük Selçukluların devletleşme süreci, Selçukluların ilk diplomatik ilişkileri, Selçukluların Sâmânilerle olan ilişkileri, 999 yılında Karahanlıların Sâmânileri ortadan kaldırması ve Sâmânilerin yıkılışının ardından Selçukluların durumu, Selçukluların Harezm bölgesine çekilmeleri ve orada buldukları süreçte Karahanlılarla olan ilişkileri şeklinde bir anlatımın ardından, Dandanakan Savaşı'nın belirleyici unsurları, sonuçları, savaş sonrasında Selçukluların bağımsızlığı ve ilk girişimleri konusunda açıklamalara yer verilmiştir. *Büyük Selçuklu Sultanları* (43-106) adlı üçüncü alt başlıkta kronolojik olarak on hanedan mensubunun isimleri listelenmiş ve kısa bir girişin ardından her bir mensuba ayrı başlıklar altında yer verilmiştir. *Selçuklu-Abbasi İlişkileri* (107-127) adlı dördüncü alt başlıkta, Selçuklular ve Abbasiler arasındaki ilk temaslar, siyasi ilişkilerinin mahiyeti, Abbasilerin ilk dönemlerinde Selçuklular hakkındaki algıları, Tuğrul Bey'in Bağdat'a gelişi, Selçuklu-Abbasi ilişkilerinin Sultan Melikşah Dönemi'ndeki seyri, Sultan Sancar Dönemi ve sonrasında Selçuklu-Abbasi ilişkileri; bunun dışında hanedanlar arası evlilikler ve bu evliliklerin siyasal sonuçları üzerine anlatılara yer verilmiştir. *Selçuklu-Bizans*

* M.A., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya. gizemmusul@akdeniz.edu.tr

İlişkileri (128-144) adını taşıyan diğer alt başlıkta Sultan Alparslan Dönemi'nde Bizans-Selçuklu ilişkilerinin boyutu, Malazgirt Savaşı ve bu savaşa giden sürecin Bizans tarafından atılan ilk adımı, bu savaşın nerede ve nasıl gerçekleştiği, savaşın sonuçları ve bölge siyasetine olan etkisi ve Malazgirt

Savaşı'ndan sonra Selçuklu-Bizans ilişkileri konusu okuyucuya sunulmuştur. Bir diğer alt başlık olan *Büyük Selçuklu Devleti'nin Çöküşü ve Siyasal Mirası* (145-151) bölümünde ise Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılış sebepleri ve siyasal mirasın değerlendirmesi yapılmış, son olarak Büyük Selçukluların Türk tarihindeki yeri üzerine kısa bir incelemeye yer verilmiştir. Eserin ilk bölümünün son alt başlığı olan *Ortadoğu'da Selçuklu Egemenliği*'nde (153-162) kurumsallaşma sürecinde Selçuklu iktidarının, özellikle İran ve Irak bölgelerinde ortaya koymuş olduğu performanstan hareketle, bu bölgelerde inşa ettiği egemenlik biçimine, Selçuklu egemenliğinin Suriye'deki yansımalarına, Selçuklu-Fâtımî ilişkilerine ve Selçukluların Ortadoğu bölgesinde kurmuş oldukları siyasal egemenliğin fikrî referanslarına değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü *Büyük Selçuklularda Siyasal Yapı* (165-191) başlığı *Siyasal Yapının Temel Taşları* adlı alt başlıkta derinleştirilmiştir. Bu bölümde, Büyük Selçuklu Devleti'nin siyasal rejiminin "Sultanlık" olduğuna dikkat çekilmek suretiyle, sultanlık rejiminin temel bileşenleri konusunda kısa bir giriş yapılmış ve *sultan* (166-173) kavramı ayrı bir alt başlık altında açıklanmıştır. Yazarlar Selçuklu sultanlarının siyasal otoritesinin dönüşüm sürecinden hareketle *sultanlık* kavramını ele almışlardır ve Selçuklu sultanlarının halife tarafından Allah'ın egemenliğini yeryüzünde tesis etmekle görevlendirildiğinin ifade edilmesi suretiyle sultanların mutlak egemenliğe sahip olmadıkları sonucuna varmışlardır ve sultanlık makamını bu şekilde açıklamışlardır. Bunun dışında bu başlıkta siyasal otoritenin mahiyeti ve sultanın siyasal kimliğinin özelliklerine de değinilmiştir. Bölümün ikinci alt başlığı *Vezir*'de (174-177) ise Vezirin kavramsal anlamı, Büyük Selçuklular'da vezirlik kurumunun gelişimi ve Selçuklular'da vezirin otoritesinin mahiyeti üzerinde durulmuştur. Diğer alt başlık olan *Bürokrasi*'de (177-183) zirve noktasında sultanın ve onun altında da vezirin bulunduğu Selçuklu hükümet mekanizmasının yapısal bir uzantı olarak bürokratik bir altyapıya sahip olduğuna dair kuşku olmadığına dikkat çekilerek bürokrasinin mahiyeti, merkezi bürokrasiyi teşkil eden unsurlar içerisinde sayılan saray teşkilatının yapısı noktasında değerlendirmelere yer verilmiştir. *Askeri Teşkilat* (183-187) alt başlığında, Selçuklu ordusunun askeri yapılanmasının nasıl olduğu, ordunun teçhizat ve silah donanımlarının nelerden oluştuğu incelenmiş ve okuyucuya aktarılmıştır. Bölüm sonlandırılırken *Hukuki Yapı* (187-191) başlığı altında Selçukluların ne tür bir hukuki yapılanmasının olduğu, adaletin ne şekilde tesis edildiği, şer'î ve örfî hukukun uygulanış biçimi ve askeri yargının hukuksal konumuna değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü *Sosyo-Ekonomi* (195-206) başlığı altında incelenmiştir. Bu bölüm de sırasıyla *Toplumsal Yapı, Kültür, Sanat, Ekonomi* alt başlıklarına yer verilmiştir. *Toplumsal Yapı* (195-199) başlığı altında, Büyük Selçukluların erken döneminde toplumsal yapıları, toplumsal yapılanma noktasında askeri sınıfın konumu, toplumsal yapının unsurları ile bu unsurlar arası ilişkiler ve Selçuklu toplumsal yapısında gayrimüslimlerin yeri konusunda bilgi verilmektedir. *Kültür ve Sanat* (199-204) başlığında, Selçukluların siyasal tarihini biçimlendirdikleri Ortadoğu'nun kültür ve sanat haritasında oynadıkları rol, söz konusu dönemdeki sanatsal etkinlikler, Selçuklu mimarisi, Selçuklu döneminde eğitim-öğretim faaliyetlerinin işleyişine yer verilmiştir. Son başlık olan *Ekonomi*'de (204-208) ise Selçuklular döneminin ekonomik görünümü ve Selçuklu devri sanayisi hakkında anlatımlar yapılmıştır.

Çalışma, *Selçuklular ve İslâm Dini* (213-223) başlıklı dördüncü bölümle sonlandırılmıştır. Bölüm üç ayrı alt başlık altında sunulmuştur. *Selçukluların Müslüman Oluşu* (211-216) başlı-

ğında, Selçukluların İslâm dini ile tanışmaları, Müslüman olmadan önceki inanışları, Müslüman olma süreçleri anlatılmış ve Selçukluların Müslüman oluşunun kısa ve uzun vadedeki sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. *Selçukluların İslâm Dinini Kavrama Biçimleri* (216-220) başlığı altında, Selçukluların dini tutumlarının politik tutumlarına yansımalarının nasıl olduğu ve dini kavrayıştaki değişimin Selçuklu sosyal yaşamına nasıl yansıdığı konusunda açıklamalara yer verilmiştir. Çalışmanın son başlığı ise *İslâm Dininin Selçuklu Siyasetine Etkisi* (220-223) dir. Söz konusu başlık altında Selçukluların siyasal bir birime dönüşme sürecinde gerçekleşen islamlaşmanın bu süreç üzerinde nasıl bir etki yarattığına değinilmiştir. Bunun yanı sıra Selçuklu siyasal otoritesi üzerinde teorik olarak bir kısıtlama getirmeyen “*İslam dinini kabul etme durumunun pratik olarak herhangi bir kısıtlaması oldu mu?*” Sorusuna yanıt getirilmiştir. *Sonuç* (225-234) bölümünde İslam dininin Arapların uhdesinden çıkarak içerdiği mesaja paralel bir biçimde “*ümmete*” mâl edildiği Selçuklular dönemi, modern Türk tarihinin başlangıç noktasını, günümüzdeki Müslüman ve Türk kimliğinin milâdını teşkil ettiğine, dolayısıyla modern Türk tarihinin anlaşılabilmesi için Selçuklulardan, bir diğer ifade ile “*başlangıç noktasından*” ele alınması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Çalışmanın sonunda *Kronoloji* (235-240) dizgesi, yararlanılan kaynak ve araştırma eserlerin listesinin verildiği *Bibliyografya* (241-248) ve *İndeks* (249-254) bölümleri yer almaktadır. Mehmet Ersan ve Mustafa Alican’ın birlikte kaleme aldığı bu kitap, soru-cevap şeklindeki anlatımı ve anlaşılabilir üslubu ile kesin bilgileri aktarmayı amaç edindiğinden Ortaçağ araştırmacılarının yanı sıra tarih meraklılarının da ilgisini tatmin edebilecek nitelikte bir eserdir.

